

Др Милан Ристовић, редовни професор
Одељење за историју,
Филозофски факултет, Београд
mrstovi@f.bg.ac.rs

Критичко издање научне грађе

„Егејци” на северу Бачке: Четири документа о тешкоћама избегличког прилагођавања (1948–1951)

Грађански рат у Грчкој, са своје три „рунде” (1943, 1944–1945, 1946–1949), довео је до великих социјалних потреса, покренувши, између осталог, и неколико избегличких таласа, који су пре свега погодили северне грчке покрајине, уз границу са суседним комунистичким државама (Албанија, Бугарска, Југославија). Прве веће групе избеглица, припадника славомакедонске мањине стигле су на југословенску територију у јесен 1944. године. После пораза левице у борбама са монархистима и британским експедиционим корпусом и потписивања уговора о примирју и разоружавању ЕЛАС-а у Вракизи, у фебруару 1945. године, у Југославију је стигло неколико хиљада бивших бораца ЕЛАС-а од којих је образована „комуна” у Буљкесу (данас – Бачки Маглић) у близини Новог Сада.¹ Крајем 1946. и почетком 1947. године је из Бугарске стигла група избеглица које су потицале из околине Драмe, Кавале, Сера и мањи број из Западне Македоније. Аутори једног обимног *Елабората* о избеглицама, написаног за потребе ЦК КПЈ 1950. године, су нагласили, да се ради о лицима која су делом прешла у Бугарску из Грчке у периоду 1941–1943, где су добили земљу, или су долазили у печалбу и на школовање. Већина је „из Егејске Македоније побегла [...] 1944. због сарадње са Бугарима за време окупације”.² Њихов „политички профил”

---

¹ О заједници у Буљкесу в.: Ристовић, Милан, *Експеримент Буљкес. Грчка утопија у Југославији 1945–1949*, Нови Сад 2007.

² Архив Југославије, СК SKJ, КМОВ, IX 33/V-253, *Elaborat o izbeglicama iz Egejske Makedonije*, 1950. (у даљем тексту: AJ, IX 33/V-253, *Elaborat...*); Митровић, Момчило, „Избеглице

био је такав да је; „...већина бугарофилски расположена [...] Из Бугарске су код нас прешли, представљајући се као ‘борци за Македонију’. Већина их је и сада бугарофилски настројена и они су 1948. године били иницијатори за повратак у Бугарску”.³

Значајан део избегличке популације чинила су лица која су уточиште потражила на југословенској територији после образовања грчке устаничке Демократске армије у пролеће 1946, и до тренутка њеног највећег успона 1948. године, бежећи од ратних дејстава („монархофашистичког терора”) или мобилизације. Такође, овој групи припадају и они борци ДАГ чији је мотив за одлазак из Грчке нађен у „шовинистичком ставу” КПГ и руководства ДАГ „према Македонцима”.⁴

У званичној публикацији *Југославија за избеглице*, објављеној у последњој години грађанског рата, наведено је, да је из Грчке прешло 1945. године, 1.204 породице са 5.402 чланова; 1946. године 1.630 породица (6.720 чланова). Број избеглица је порастао 1947. године доласком 2.406 породица са укупно 13.006 чланова и 1948. године 3.260 породица (10.407 чланова).⁵ Ристо Кирјазовски наводи да је у НР Македонију до краја 1946. избегло „више од 20.000 Македонаца”, што се не уклапа у податке наведене у публикацији.⁶ Четири године после завршетка грађанског рата, у Југославији се налазило 24.595 избеглица од којих је око 19.000 живело у НР Македонији, 4.000 у Србији, а 1.595 у другим републикама. По подацима Министарства иностраних послова, у Југославији је било око 25.000 избеглица из Грчке.⁷

Организовани су прихватни пунктови уз границу, одакле су избеглице упућиване у унутрашњост, где су биле „препуштен(е) самима себи и одсецима социјалног старања при сеоским одборима, који нису били у стању учинити скоро ништа”.⁸ Економско збрињавање почело је такође касно са незадовољавајућим успехом, и под утицајем опште оскудице.⁹ Тражена је помоћ савезне владе, а критикована је и неактивност масовних организација. Указано је и

из Грчке у Југославији 1945–1960”, *Токови историје*, 2-3, 1997, стр. 185–199. (у даљем тексту: Митровић, М., „Избеглице из Грчке...”)

³ Наведено је да се радило о исељавању целих села: Плевна, Зрново, Старчиште; АЈ, IX 33/V-253, Elaborat...; Такође, Митровић, М., „Избеглице из Грчке...”, стр. 187.

⁴ Isto.

⁵ *Југославија за избеглице – La Yougoslavie pour les re'fugie's de Grece*, Београд 1949, стр. 9–12. (у даљем тексту: *Југославија за избеглице...*)

⁶ Кирјазовски, Ристо, *Македонски национални институции во Егејскиот дел на Македонија (1941–1961)*, Скопје 1987, стр. 102.

⁷ Архив Министарства иностраних послова, Политичка архива, Грчка, 1951, f-30, d-21, пов.410429, Generalni konzulat Solun, 15. VII 1951.

⁸ АЈ, IX 33/V-253, Elaborat...

⁹ Као службеници радило је „око 400-500 људи ...од којих...већина у Скопљу”; исто. Избеглице су смештане и по манастирима, као што је био случај ун селима у околини Битоља; Литовски,

на појаву нетрпељивости „...неких руководилаца у предузећима (који су) на Егејце гледали као на нешто ниже и лошије (па) су их [...] називали погрдним именима: цигани, арамије и сл.”. Све гласнији захтеви избеглица да се врате у Грчку резултирала су оснивањем *Егејског одбора* и покретањем гласила „Гласа Егејца” као допунске мере за појачани утицај локалних власти. Почетком 1948. године су из пограничних срезова НР Македоније избеглице пребациване у унутрашњост, док је део пресељен у Војводину, због окудице у стамбеном простору и тешкоћама око њихове исхране.¹⁰

У *Елаборату* из 1950. године, скретана је пажња на слабе резултате политичког рада са избеглицама, које су биле „у главном препуштене саме себи”. После отварања сукоба са земљама ИБ и посебно после завршетка рата у Грчкој стање је постало сложеније, па је признавано „...да од ове масе нисмо успели да направимо наше политички свесне грађане”. Доказ слабих резултата у њиховом „преваспитавању” била је тада актуелна „кампања одласка за Грчку, Аустралију, Канаду и Америку, а делимично и за ИБ земље”. Незадовољавајућ је био и одзив и за пријем у КПЈ. До 1950. године молби за пријем у држављанство предало је свега „око 56 Егејца и повољно је решено за (њих) 40”.¹¹

Отежавајуће околности у убеђивању избеглица да остану у НР Македонији и Југославији, био је пораз ДАГ, који је изазвао „превирања међу њима”, као и почетак нормализације односа између Југославије и Грчке, што је довело до „све изразитијег преокрета у држању Егејца”.¹²

Посебан проблем јавио се организовањем две избегличке заједнице у северној Бачкој. Први Секретар КП Македоније Лазар Колишевски је 6. новембра 1947. године изашао са предлогом да се део избеглица пребаци из Македоније у Војводину. Убрзане и тајне припреме су довеле крајем јануара 1948. године

Александар, „Загрижување на бегалците од егејскиот дел на Македонија во Битола и битолско во 1945”, у: *Етничките промени*, стр. 241.

¹⁰ АЈ, IX 33/V-253, *Elaborat...*; Др Лазар Лазаров у свом прилогу „Француски погледи за положбата на македонскиот народ и етничките промени во Егејска Македонија (1944–1957)”, у: *Етничките промени во Егејска Македонија во XX век*. Здружение на децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија, Скопје 2001, стр. 183, наводи да је по „француским службеним изворима Македонаца из Егејске Македоније пребеглих у Југославију било укупно 35.000 од којих 25.000 на територији НР Македоније”.

¹¹ Исто. Југословенско држављанство је (до почетка 1960тих) добило 6.500 лица (Митровић, М., „Избеглице из Грчке...”, стр. 187.)

¹² Грчке власти су 20. априла 1947. године донеле посебан декрет о „одузимању земље додељене на основу аграрне реформе и непокретности учесницима бандитском рату”, који је допуњен декретима од 20. јануара и 2. априла 1948, и низом других сличних законских аката између 1948. и 1952. године. Уставом Краљевине Грчке од 1952, били су укинати ови декрети, али су једним законским актом су одредбе о одузимању имовине политичким емигрантима остале на снази; Добрушевски Кирил, „Грчката агонија продужава”, у: *Етничките промени*, стр. 190.

до принудне сеобе у два села у сомборском срезу, Гаково и Крушевље,¹³ Са собом су пресељеници могли да понесу 30 килограма пртљага, док је остала непокретна имовина, по каснијим жалбама „била опљачкана на најсрамнији начин од југословенских власти”.¹⁴

Нови становници, њих око 8.000 „људи, жена, деце и стараца, углавном избеглица из Јегејске Македоније”,¹⁵ како сведоче извештаји Среског Комитета КПС из Сомбора, нису се најбоље сналазили у новој средини. То је била другачија слика од оне која је изашла у јавност, о чему говоре документи из Историјског архива у Сомбору.¹⁶ Извештаји о стању међу избеглицама сведоче о њиховом тешком прилагођавању на нову средину, проблемима локалних, покрајинских и републичких власти и партијских органа у раду са избеглицама и напорима да се њихов положај побољша, али и унутрашњим поделама, сумњама и колебањима.

Министарство социјалне политике НР Македоније доделило је за помоћ избеглицама „око 6 милиона”, а Народна Банка ФНРЈ дала је кредит од 15 милиона динара. Помоћ је стизала и од Главног народног одбора за Војводину, среских и месних народних одбора. Основан је „Колектив Гаково-Крушевље” са радним бригадама, а почетком 1949. године основане су сељачке радне задруге у оба села („Гоце Делчев” у Гакову и „Лазар Трпковски” у Крушевљу).

Ову слику мање-више нормализованог стања у избегличким заједницама, мења извештај који је из Сомбора упућен у Београд и Нови Сад 19. маја 1949. године. Милиција је по дојави и уз асистенцију сеоских органа управе ухапсила седамнаест лица, која су „...по ноћи затечени где одржавају потајне састанке и узимају потписе и новац од народа под изговором да ће они ићи у Београд код Бугарског конзулата те да ће тражити да се они и поврате тј. преместе за Бугарску, под изговором да у Југославији није добро и да ће боље бити у Бугарској”.¹⁷ Прва молба за иселење у Бугарску је била упућена Бугарском посланству у Београду 9. априла 1948. године из Гакова, да би брзо уследиле

¹³ Istorijски arhiv Sombor (IAS), Pokrajinski Komitet KP Srbije za Vojvodinu-Sreskom Komitetu KPS Sombor, Hitno! Br. 902, Novi Sad 31. januar 1948. godine. Izveštaj je potpisao Dobrivoje Vidić; Kirjazovski, P., *Македонското национално прашање*, стр. 236. У публикацији *Југославија за избеглице...*, наведено је да су у Гаково и Крушевље стигле избеглице „крајем фебруара и почетком марта 1948”, стр. 14.

¹⁴ Даскалов, Георги, *Между реваншизма на Атина, македонизма на Белград и нихилизма на Софија*, Софија, 2007, стр. 99. (у даљем тексту: Даскалов, Г., *Между реваншизма...*)

¹⁵ *Југославија за избеглице...*, стр. 14.

¹⁶ Istorijски Arhiv Sombor (IAS), Sreski komitet KPS- CK KPJ, PK KPS za Vojvodinu, br. 975, 3. V 1948.

¹⁷ IAS, br 1097, 19. V 1948. Sreski Komitet KPS Sombor-CK KPJ i PK KPS za Vojvodinu. Izveštaj je potpisao Dušan Simić.

нове са жалбама на услове живота, уз подсећање да су „истински Бугари”.¹⁸ Проблем се јавио и око издавања избегличких докумената за лица која су се декларисала као бугарски поданици, док је у њиховим жалбама било наведено, да се од стране „македонских агитатора” врши притисак да у личним картама буде уписано, да се ради о егејским избеглицама из Грчке. Гаково су у новембру посетили представници бугарског посланства, после чега је мањи број лица добио бугарске пасоше, али не и излазне југословенске визе.¹⁹ Слање молби је настављено и у следећој години.²⁰

Комисија из Скопља је стигла у Гаково 10. марта 1949. године са задатком да припреми пресељење дела избеглица назад у НР Македонију, које је обављено у три железничке композиције (16, 22. и 23–24. марта). По доласку у Скопље, распоређени су у мање групе и разаслани у различите делове републике (Свети Николе, Велес, Куманово, околина Скопља, Гостивар).²¹

Да стање ни после три и по године од доласка у нову средину није било много боље сведоче два извештаја из 1951. године упућена из Сомбора ПК КПС за Војводину. Такође, говоре о тешкоћама, сумњама и проблемима који су наставили да муче преостале чланове два избегличка села, у којима је 1951. године било 663 домаћинстава са 2.930 чланова. После састанака делагати из Скопља су успели да убеду 186 домаћинстава да предају молбе за пријем у држављанство. Слаб утисак оставили су на чланове партије од којих је 50% одбило да прими држављанство, док су неки од организатора отпора били ухапшени. Питање држављанства је унело међу мештане раздор.²²

У договору са ЦК Македоније решено је да се сви емигранти из Гакова и Крушевља до фебруара 1952. преселе у НР Македонију. Самоволно сељење у НР Македонију, напуштање послова, уништавање државне имовине, криминал (продаја задружне имовине сељацима, отуђивање већих количина хране), такође су били симптоми неуспешног привикавања емигрантске заједнице на нову средину и конфузно стање, недоумице и сумње који су их мучили.²³ Поред нових пресељења у најјужнију југословенску републику, део чланова бивших избегличких заједница остао је да живи на северу Бачке.

¹⁸ Даскалов, Г., *Между реваншизма...*, стр. 104–106. потписници били пореклом из околине Дrame, Сера и Кајлара.

¹⁹ Даскалов, Г., *Между реваншизма...*, стр. 104.

²⁰ Даскалов, Г., *Между реваншизма...*, стр., 106, 107.

²¹ Даскалов, Г., *Между реваншизма...*, стр. 108–110, и даље.

²² IAS, br. 1962, Sreski komitet KPS Sombor-PK KPS za Vojvodinu, 4. IX 1951.

²³ Исто; такође, ИАС, без броја, Записник на одржаниот састанак на Месни комитет КПС во Гаково, 12. XI 1951.

Документа:

I

Покрајински Комитет Комунистичке Партије Србије за Војводину

Број: 902

Хитно

Нови Сад, 31. јануара 1948 г.

Среском Комитету КПС

Сомбор

У местима Гакову и Крушевљу, досељавaju се ових дана избеглице из Јежејске Македоније. Они ће се настанити у оба села, то значи, да их има приличан број и у вези с тим, Срески Комитет треба Управи ових избеглица, да пружи сваку помоћ у смештају, обезбеђењу хране и по питању хигијенско-здравствене службе. У оба ова села, има око 50 породица, било староседеоца, било оних који су се населили за време окупације, па чак и неколико колонистичких породица.²⁴ Све ове породице морају се ислити. Већ су извршене припреме за њихово исељавање, као и смештај, по другим местима али овом питању, треба посветити много пажње и недозволити, да појединци добију лошије куће него што су имали.

ГИАПВ-е²⁵ дodelиће преко СНО-а,²⁶ потребне намирнице за исхрану становништва /у Гакову и Крушевљу/, а ви треба да организуете на време испоруку, како не би, са њихове стране, долазило до разних интервенција.

Смрт фашизму – слобода народу!

За ПК-КПС за Војводину

Видић Добривоје²⁷

²⁴ Већинско становништво ова два села до 1944, били су Немци.

²⁵ ГИАПВ – Главна инспекција Аутономне Покрајине Војводине (?)

²⁶ СНО – Срески народно одбор.

²⁷ Добривоје Видић–Баја (Чачак 1918. – Београд 1992), државни и партијски руководицац. Студирао на Филозофском факултету у Скопљу; члан КПЈ од 1938. У рату био на различитим командним дужностима НОП. Био је секретар Покрајинског комитета Комунистичке партије Војводине 1946–1951), југословенски амбасадор у Бурми (1952–1953), СССР (1953–1956, 1965–1969), подсекретар у Државном секретаријату иностраних послова, стални представник Југославије у УН (1958–60). Био је члан ЦК СКЈ, посланик Скупштине Србије и Југославије, члан Председништва СФРЈ и Србије (1978–1989).

II

Sreski komitet KPS Sombor

Број. 975

3.V.1948. године

CENTRALNOM KOMITETU KPJ BEOGRAD POKRAJINSKOM KOMITETU KPS ZA VOJVODINU N.(-ovi) SAD

U vezi usmenog saopštenja druga instruktora pri CK KPJ i člana PK-a za Vojvodinu druga Jovanović Đure dostavljamo vam izveštaj o radu i stanju kolonista u Gakovu i Kruševlju tj. izbeglica iz Grčke.

Od onog vremena kako su drugovi iz PK-a i instruktor CK KPJ došli sa drugom koji je poslat od vlade Makedonije za rukovodioca sa izbeglicama, od toga vremena stanje se popravilo i nema više pojava za povratak u Makedoniju. Uprava je izvršila raspodelu radne snage po brigadama tako da su formirane ratarske, povrtarske i stočarske brigade, ali još ima po nekih koji neće da se odazivaju na posao a to su od onih koji su najviše agitovali za povratak u Makedoniju i kad su videli da stvarno od toga nema ništa oni sada neće da idu na posao kad ih se poziva, ali tih je jedan mali broj.

Prema površini zemljišta koja oba sela poseduju, a kad se uzme u obzir koliko imaju radne snage ustanovljuje se da imaju 1300 do 1500 suvišne radne snage koju bi trebalo zaposliti van tog atara, koji mi do danas nismo uposlili kako su to drugovi postavili tj. drug instruktor iz CK KPJ iz razloga što do sad na državnim imanjima nije bilo toliko posla da bi se mogli zaposliti, a što će se sada uraditi kad nastane kopnja proletnjih useva gde ćemo moći zaposliti jedan dobar deo radne snage na državna poljoprivredna dobra „Будućност” u Sonti i „Ослобођење” u Čonoplji kao i na pokrajinskom poljoprivrednom dobru. Pored ovoga ostaće još jedan deo koji se neće moći zaposliti na pomenutim imanjima.

Što se tiče stručne radne snage zidara, tesara i ostalih drugovi su na traženje Ministarstva otpremili 70 zidara za Beograd, ali kod ostalih se pojavljuje negodovanje i izjavljuju da oni neće ići za Beograd već da im se daje posao ovde u blizini, tako da bi oni mogli biti bliže svojim familijama. Za ostatak ovih zidara i tesara koji nisu otišli za Beograd u koliko se dozvoli mi možemo da ih zaposlimo na izgradnji zadružnih domova u našem srezu, a koji su nam potrebni pošto malo imamo stručne radne snage.

Što se tiče rada na poljoprivredi sve radove na proletnjoj setvi izvršili su na vreme kao i primena agrotehničkih mera dosta je dobro izvršena. Jedino još uvek nemaju dobre evidencije o radu, pošto nemaju dobrog knjigovodstva i nemaju knjiga za vođenje knjigovodstva.

Politički rad u selu među narodom odvija se dosta dobro. Na masovnim konferencijama birali su odbore fronta u oba sela kao i pod odbore u ulicama. Odmah se pristupilo upisivanju u front tako da je do sada upisano u N(-arodnog) F (-ronta) u Gakovu 1062 člana, u Kruševlju 639 što ukupno iznosi 1701 član. Upisani članovi plaćaju frontovsku članarinu. Pored odbora NF-a osnovani su odbori Narodne omladine i obuhvaćeno je u organizaciju narodne omladine u Gakovu 677 i u Kruševlju 307 što ukupno iznosi 984.

Rad na prosvetnom polju još se uvek slabo odvija a to iz razloga što nedostaje učitelja što bi trebalo još oko 5 učitelja. Učione nemaju dovoljno klupa niti stolica tako da deca pišu na kolenu. Također je i nedostatak u knjigama i ostalog materijala i štampe koji bi trebalo da im se dostavlja u većim količinama i to ako je moguće na makedonskom jeziku.²⁸

Izmenjen je predsednik i sekretar odbora u Kruševlju i sekretar odbora u Gakovu i na njihova mesta postavljeni su drugi ljudi koji uživaju bolji ugled među masama.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu
Za PK KPS Sombor

---

²⁸ Почетком школске 1948/49, основана је у Гакову гимназија са наставом на македонском језику два разреда (укупно 100 ученика) и основна школа (са 1300 ученика). За ученике из Крушевља организован је интернат а издржавање деце из овог села преузео је Црвени крст Југославије; *Југославија за избеглице...*

III

Sreski komitet KPS Sombor

Broj. 1097

19.V.1948. godine

CENTRALNOM KOMITETU KPJ BEOGRAD POKRAJINSKOM KOMITETU KPS ZA VOJVODINU NOVI SAD

Dostavljamo vam izveštaj o stanju i radu izbeglica u Gakovu i Kruševlju tj. od 3.V.1948. g. od kako smo poslali raniji izveštaj. 12 maja od strane organa narodne milicije kao i od strane organizacije i uprave izbeglica uhapšeno je bilo 17 lica koji su po noći zatečeni gde održavaju potajne sastanke i uzimaju potpise i novac od naroda sa izgovorom da će oni ići u Beograd kod Bugarskog konzulata te da će tražiti da se oni povrate tj. premeste za Bugarsku sa izgovorom da u Jugoslaviji nije dobro i da će bolje biti u Bugarskoj. Ova propaganda je došla od dvojice koji su bili otišli u Beograd na rad i otuda su pobjegli i kad su se vratili počeli su da šire ovu propagandu sa izgovorom da su oni bili kod Bugarskog konzula i da im je on obećao da će ih premestiti za Bugarsku samo da donesu spisak osoba koji imaju želju da povrate za Bugarsku. To su iz onih krajeva ljudi koji su 1941. g. bili pripali pod okupaciju Bugarske i koji su naklonjeni monarhističkoj habzburškoj klici.²⁹ Od 17 koji su bili uhapšeni nakon sprovedene istrage 13 ih je pušteno za koje ustanovljeno da nisu bili krivci, a 5 koji su glavni organizatori i nosioci te propagande se nalaze u zatvoru u Somboru pod istragom.

Odmah po njihovom hapšenju sazvana je masovna konferencija od strane uprave gde je pred narodom iznesen njihov štetočinski i propagandistički rad tako da su kod naroda raskrinkani i izolovani i narod je osudio njihov štetočinski rad.

Što se tiče rada na poljoprivredi počelo se sa okopavanjem proletnjih kultura i taj posao neodvija se kako bi trebalo pošto ti ljudi nisu upoznati sa ovdašnjom metodom rada i momentalno ne mogu da se snađu tj. da pristupe načinu rada kako to treba da se radi u Vojvodini. Zapaža se i to da ima pojedinaca koji namerno u radu sabotiraju što je primećeno od strane brigadira i rukovodioca da pojedini radnici prilikom kopnje kukuruza namerno seku kukuruz a ostavljaju korov. Čim je ovo primećeno odmah je sazvana konferencija i pred masom su bili izneseni oni koji su ovo radili tkao da su se posle opravdavali da oni to rade iz neznanja i vidi se da je ovo uticalo i da se rad posle takoga znatno popravio.

U oba mesta tj u Gakovu i Kruševlju još uvek ima suviše radne snage koja nemože da se zaposli u dotičnim mestima. Ima ih još oko 600 koji bi trebali da se zaposle na državnim imanjima ali oni odbijaju da neće ići iz mesta da rade vani sa

²⁹ Писац извештаја је помешао Хабсбурге и бугарску династију Заксен-Кобург-Гота.

izgovorom koji je tu doveo da treba da im obezbedi i posao u tom mestu. Iz tog se vidi da ima među njima još onih koji ih na to huškaju i nagovaraju da ne idu na posao. Neki od njih postavljaju da oni neće ići od svoje familije iz razloga što su im bolesna deca, žena itd. U vezi toga održana je sa tim ljudima konferencija i ukazano im je na potrebu njihovog odlaska na rad i da se nemože zaposliti sva ta radna snaga pošto ih ima suviše. Objasnjeno im je kako je raspodeljena radna snaga tako da je u svakoj kući tj. od svake porodice ostao po jedan najmanje sposoban za rad ko će raditi u tom kolektivu, a ostali da treba da idu na druga mesta gde je to potrebno i gde ima posla, ali još uvek nailazi na otpor kod tih ljudi i neće da se pokrenu na posao van sela.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Za Sreski komitet KPS SO³⁰ /Simić Dušan/

---

³⁰ КПС СО–Коминистичка партија Србије Срески одбор.

IV

Sreski komitet KPS Sombor

Број. 1962

4. septembra 1951. godine

POKRAJINSKOM KOMITETU KPS ZA VOJVODINU, NOVI SAD

Dostavljamo Vam informacije o stanju u Gakovu gde žive Egejski Makedonci.

U Gakovu i Kruševlju žive 663 домаћинства sa 2.930 чланова породице. Од маја месеца ове године па до данас СК Мakedоније са нама скупа радио је на објашњавању приманја држављанства FNRJ од стране Егејца, о преселјаванју у Vardarsku Makedoniju и о начину живота коначно у Југославији.

Међутим кроз ова три месеца наишли смо на велике проблеме око ових питања и ако је и раније било проблема посебних у раду са Егејцима.

1. У објашњавању о приманју држављанства у првим моментима чланови извршног одбора Егејца и један део чланова Месног Комитета пришли су неправилном тумачењу и објашњавању на који се начин прима држављанство, па је услед тога дошло до такве ситуације да се свега неколико домаћINSTAVA пријавило да прими држављанство, а међу осталим избиле је незадовољство и супротности, у првим моментима ни Среском Комитету није било довољно јасно како и на који начин прићи овом задатку, па смо услед тога тражили помоћ од СК Мakedоније где нам је СК Мakedоније послао 3 другова који су први пут били 4 дана, а други пут 8 дана у Gakovu. Уз њихову помоћ објаснило се партијском чланству и масама, али се наишло на велика неразумеванја. Било је говора од стране чланова партије и других ванпартијца како они неће примити држављанство, да неће газити на крв коју су пролевали у Grčkoj, да се они неће моћи борити за ослобођење Егејске Makedоније ако буду држављани FNRJ.

Друга група била је на линији информбироа где је испадала да треба убјавити оне који буду организовали приманја држављанства, да је боље бежати у информбировске земље него примати држављанство FNRJ. У веzi свега тога другови из СК Мakedоније и SK-а настојали су да путем састанка, конференција и појединачних разговора објашњава те мере и није се успело с тим што је свега до сада 186 домаћINSTAVA поднело молбу за приманје држављанства, а 50% чланова партије није htело примити држављанство, неке од организатора на линији непријатеља њих 3 била су хапшена. Сада скоро читавих месец дана нико не подноси молбе за приманје држављанства и у селу влада психоза и приговори једно другоме – Ти си примio држављанство и остajeш у Југославији, а ја нисам и доћи ће време када ћу ићи својој кући.

2. У договору са СК Мakedоније решено је да ће све породице Егејца из Gakova и Kruševlja до фебруара месеца 1952 године се преселити у Makedoniju с тим да се обраде јесенји радови на државном иманју и да би ишли по групамa, а прворазредно

one porodice koje su bolesne i fizički nesposobne, a s druge strane njihov odlazak u Makedoniju ovisio bi o njihovom smeštaju gde je velik problem pa ih vlada Makedonije zato ne može da primi odjednom u Makedoniju. Oni koji su primili državljanstvo njima je svakom pojedincu omogućeno investicija za izgradnju stanova i da se uz pomoć države izgrade stanove tamo gde im najbolje odgovara u Makedoniji. Međutim sad je takvo stanje da bez ikakve organizacije za odlazak u Makedoniji pojedini sele, napuštaju posao, žive u toj psihozi da će otići danas ili sutra, prema tome neće da rade i ono što rade sasvim slabo i malo rade. Neki pričaju da neće da idu za Makedoniju, a neki govore kako nemaju pravo ići u Makedoniju jer nisu primili državljanstvo i tako je nesređeno stanje da se konačno neznaju od strane nas preduzeti mere.³¹

3. usled ovakvog stanja primanja državljanstva i preseljavanja u Makedoniju pokazale se još veća tendencija upropašćavanja državne imovine, pored toga što su oni to i ranije činili ali ne u ovakvom zamahu. Naročito na izvođenju poljoprivrednih radova oseća se opšta nezainteresovanost, od 1426 radnika kojih ima 400 preko kvote nisu iskorišćeni u radu za 50% a poljoprivredni proizvodi su ugroženi usled slabije obrade. Pored neobrade zemlje pojavile su se krađe, tako da je od svih proizvoda i inventara do sada pokradeno prema izjavi rukovodioca u Gakovu 25% imovine, postoje čuvari ali se sa njima tuku. Pošto imaju svi okućnice i na njima zasejan kukuruz i pasulj sada krađu kukuruz i pasulj maskirajući se sa kukuruzom i pasuljom sa svojih okućnica. Ovih dana jedna grupa od 50 žena i ljudi naišla je na 6 kj pasulja i sve ga pokrala, tako da je učinjena šteta za 5.000 kgr. Krađu pojedine poljoprivredne sprave i prodaju privatnim seljacima, upropašćavaju se zgrade i prodaju vrata i druge kućne stvari privatnicima iz okolnih sela. Ovo sve čine usled toga što svaki dan očekivaju kada će da krenu za Makedoniju i o tome nevide računa.

Mi smo putem partijske organizacije nastojali da ukazivamo na nepravilne odnose prema državnoj imovini, da trebaju raditi sve do njihovog odlaska u Makedoniju, po ovim i po drugim pitanjima održavali sastanke partijske organizacije i sa narodom ali se pored toga svakodnevno dešava zlonamera i upropašćavanja državne imovine. Nama preti opasnost da u sezoni jesenskih radova neostanemo na imanju gde ima 6620 hektara zemlje u takvoj situaciji bez radne snage, a ako računamo na njih onda ih po broju ima dosta, ali usled takve psihoze nemožemo računati na njih nego bi bilo potrebno da PK-a putem CK KPJ reši ovo pitanje konačnog njihovog odlaska il ostanaka u Gakovu.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Za Sreski komitet KPS SO

/Simić Dušan/

³¹ До организованог пресељења у НР Македонију није дошло. Део колониста је остао да живи у Гакову и Крушевљу.